

Friskolor presterar bättre än kommunala skolor

Göteborgs-Posten den 17 oktober 2016

När den internationella Pisa-undersökningen genomfördes första gången år 2000 uppnådde svenska elever relativt goda resultat. Sedan dess har prestationerna i samtliga tre ämnen dock fallit betydligt. Faktum är att svenska elever har haft den sämsta resultatutvecklingen av samtliga OECD-länder under det senaste decenniet.

Ibland påstås det att fristående skolor skulle ha bidragit till de försämrade skolresultaten. Forskning finner dock snarare att friskolorna om något har minskat fallet. Dock har ingen studerat närmare hur elever i fristående och kommunala skolor presterar i Pisa, som rättas externt och därför är immun mot betygsinflation.

I en ny rapport för tankesmedjan ECEPR analyserar vi därför resultaten i den senaste Pisa-undersökningen. En lång rad variabler används för att hålla konstant elevernas skilda förutsättningar.

Analysen visar att elever i fristående skolor presterar cirka 10 poäng högre i matematik, 14 poäng högre i naturvetenskap och 18 poäng högre i läsförståelse jämfört med elever i kommunala skolor, efter att bakgrundsvariablerna hålls konstant.

Detta innebär att elever i friskolor ligger cirka två månader före i matematik, tre månader före i naturvetenskap och fyra månader före i läsförståelse.

Avgörande skillnad

En avgörande skillnad mellan vår analys och den som OECD tidigare har publicerat – där skillnaderna mellan fristående och kommunala skolor inte är statistiskt signifikanta – är att vi tar hänsyn till fler bakgrundsvariabler än endast socioekonomiska hemförhållanden, till exempel utländsk bakgrund. En annan viktig skillnad är att vår analys omfattar alla tre ämnen snarare än endast huvudämnet matematik.

Intressant nog finns det samtidigt inga tecken på att friskolor presterade statistiskt signifikant bättre än kommunala skolor i Pisa 2003. I matematik är skillnaderna faktiskt negativa, dock inte med statistiskt säkerställd marginal.

I sammanhanget är det värt att notera att skillnaderna i elevsammansättning mellan fristående och kommunala skolor inte har ökat mellan Pisa 2003 och Pisa 2012. Den socioekonomiska fördelen bland friskolor var faktiskt något lägre 2012. Om något indikerar detta att friskolornas fördel gentemot kommunala skolor borde ha varit högre i Pisa 2003 än i Pisa 2012. Men så är inte fallet. Tvärtom.

Även om det är viktigt att vara försiktig när det gäller att dra slutsatser om orsakssamband från analysen, tyder detta på att friskolorna förbättrat sina resultat relativt kommunala skolor under samma period som elevprestationerna i genomsnitt har fallit.

Vad förklarar då dessa skillnader? Vi finner en rad variabler som potentiellt delvis kan förklara friskolornas fördel: friskolorna har bättre skol- och studiemiljö, mer läxor och mer aktiva lärare. Dessa faktorer är också positivt relaterade till Pisa-resultaten, vilket finner stöd i tidigare forskning.

Men samtidigt finner vi också att friskolor har något mer elevorienterad undervisning och att eleverna där använder digitala hjälpmedel i högre utsträckning än i kommunala skolor. Dessa faktorer är samtidigt negativt relaterade till resultaten, vilket också finner stöd i annan forskning.

Identifierat mekanismerna

Med andra ord har vi identifierat mekanismer som potentiellt delvis kan förklara varför elever i fristående skolor presterar bättre än elever i kommunala skolor i Pisa 2012 – men även faktorer som potentiellt förklarar varför friskolorna inte presterade bättre än vad de faktiskt gjorde.

Vi noterar därför att fristående och kommunala skolor har något att lära sig av varandra. Oavsett driftsform bör skolor säkerställa en god studiemiljö, läxor och aktiva lärare. Samtidigt bör de minska den elevorienterade undervisningen, som växt fram sedan 1990-talet. Det är också viktigt att skolor inte faller för hajpen kring digitala hjälpmedel; ingenting tyder på att dessa, såsom de nu utnyttjas, hjälper elever att prestera bättre.

Överlag stödjer våra resultat tidigare forskning som indikerar att framväxten av friskolor om något snarast har dämpat Sveriges kunskapsras. Merparten av forskningen tyder inte på att friskolorna ligger bakom grundskolans stora problem.

Slås ut eller rycker upp sig

Analysen indikerar dock att det kan ta tid innan privata aktörer börjar prestera inom skolväsendet. Förhoppningen är att de bästa aktörerna expanderar medan de sämre slås ut eller rycker upp sig. Detta är i linje med våra resultat: elever i fristående och kommunala skolor klarade sig ungefär lika bra i Pisa 2003, men nio år senare hade signifikanta skillnader uppstått till de friståendes fördel.

Att slå undan benen för privata aktörer inom skolväsendet skulle därför knappast lösa några problem. Tvärtom riskerar resultaten att sjunka ytterligare. Att ställa höga krav på alla aktörer inom utbildningssystemet – privat som offentlig – är troligen en bättre strategi för att förbättra elevernas prestationer.

Gabriel Heller Sahlgren

forskare knuten till bland annat Institutet för Näringslivsforskning, IFN, och tankesmedjan ECEPR.

Nima Sanandaji

vd för tankesmedjan ECEPR